

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.1

О. Л. ЛЬВОВА

МЕЖІ ТОЛЕРАНТНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ЗАКОНІВ: АНАЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ЗРІЗ

Досліджуються проблеми меж в українських законах, яких не має сягати толерантність. Зокрема, підкреслюється, що межі, встановлювані для прав людини, покликані захистити їх від неприродності, відділити добро від зла, мораль від аморальності тощо. Чітко визначені правом межі захищають внутрішній порядок речей у суспільстві та їх призначення. Такі межі у даній статті досліджені та реконструйовані із чинного законодавства і їх критеріями є моральність та природність. Зокрема, здійснюється критичний аналіз законодавчих новел крізь призму толерантності, що зазіхає на вказані критерії.

Ключові слова: *верховенство права, мораль, природність, протиприродність, природне право, толерантність.*

Львова Е. Л. Границы толерантности украинских законов: аналитико-правовой срез

Исследуются проблемы границы в украинских законах, которых не должна достигать толерантность. В частности, подчеркивается, что границы, устанавливаемые для прав человека, призваны защитить их от неестественности, отделить добро от зла, мораль от безнравственности и тому подобное. Четко определенные правом пределы защищают внутренний порядок вещей в обществе и их назначение. Такие пределы в этой статье исследованы и реконструированы из действующего законодательства и их критериями являются нравственность и естественность.

© **ЛЬВОВА Олена Леонідівна** – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту держави і права В. М. Корецького НАН України

В частности, осуществляется критический анализ законодательных новелл через призму толерантности, посягающей на указанные критерии.

Ключевые слова: *верховенство права, морали, естественность, противоестественность, естественное право, толерантность.*

Lyova Olena. Borders of tolerance of Ukrainian laws: analytical and legal section

The article explores the problems of borders in Ukrainian laws, which should not be achieved by tolerance. In particular, it is emphasized that the boundaries established for human rights are designed to protect them from unnaturalness, to separate good from evil, morality from immorality and the like. Clearly defined by the law limits protect the internal order of things in society and their purpose. Such limits in the article are investigated and reconstructed from the current legislation and their criteria are morality and naturalness. In particular, the article carries out a critical analysis of legislative novels through the prism of tolerance, encroaching on these criteria.

Keywords: *rule of law, morals, naturalness, unnaturalness, natural law, tolerance.*

Суспільство, у якому досягнуто консенсусу відносно того, що є моральним, що вважати цінністю, а що ні, може розглядатися як стабільна система, оскільки ліквідується головне джерело протиріч, які породжують нестабільність і потрясіння¹.

Носієм духовних, культурних і моральних цінностей життя людини, суспільства та держави здатне стати законодавство, яке будуватиметься на відповідних ідеологічних, природно-правових засадах. Зробити це на вищому законодавчому рівні покликаний Основний Закон держави, закріпивши фундаментальні, непохитні ідеали та цінності народу, які формувалися протягом усієї історії. Їх серцевиною повинна стати людина, її матеріальне благополуччя, розвиток духовного потенціалу, творчих здібностей і фізичної досконалості². Така ідеологія не спирається на пріоритети чи бажання окремих спільнот, не постає із нових осучаснених стандартів і «нових» прав і свобод людини чи нового політичного курсу держави, що часто розширює межі моральності під назвою «толерантність».

Постає логічне питання: де є той рубіж, який стане на заваді безмежної свободи, що зазіхає на свободу іншого? І чи є правова межа у толерантності?

Відсутність чіткої визначеності у законодавстві вказаних меж сприяє наповненню правового поля України неоднозначними термінами (наприклад, «сексуальна орієнтація» чи «гендерна ідентичність») та впровадженню до різних сфер суспільних відносин під виглядом захисту прав людини, зокрема, жінок, та боротьби з дискримінацією.

У науковому дискурсі гострота даної проблеми підіймається не часто. Водночас, розкриваючи ідею природного права, правових законів та моральності, у різноманітних аспектах дані питання розкривалися у дослідженнях М. Козюбри, В. Костицького, О. Костенка, П. Рабіновича, В. Сіренка, С. Сунегіна та ін. Пози тим, досить актуальною та недослідженою залишається проблема меж між моральними та аморальними явищами, між свободою і вседозволеністю, що мало б стати законодавчою гарантією для захисту людської гідності та національної ідентичності.

Взагалі, що таке межа і яка роль чи потреба її застосування щодо прав людини?

Синонімом слову «межі» є «рубіж», який у тлумачний словниках визначається як лінія, межа, що відділяє кого-, що-небудь від когось, чогось³. Тобто, потреба встановлення правових меж може виникати з метою гарантування та захисту суб'єктів суспільних відносин чи їх об'єктів.

Щодо меж прав людини, то в юридичній літературі їх отожднюють із їх обмеженням і розуміють під ними сукупність усіх явищ, які окреслюють зміст та обсяг прав людини. До складу цих явищ можуть входити, зокрема, юридичні норми, встановлені міжнародним чи національним правом⁴.

Отже, слід підкреслити, що межі захищають внутрішній порядок речей та їх призначення від зовнішнього втручання речей іншого роду.

В. Костицький наголошує, що за умов наявності великого розмаїття суспільних відносин суспільство стоїть перед небез-

пекою хаосу, подолати який, можна шляхом запровадження правового порядку, можливого лише за умови функціонування права та відповідної правової культури. Тут слід говорити про виховну роль правової норми як ціннісного орієнтира, установки, поведінкового стандарту, який формує правовий порядок ще на рівні суспільної психології⁵.

Проблема моральних імперативів в системі прав людини вельми гостро постає з огляду на певні новели вітчизняного законодавства, що вступають у протиріччя із природою речей, з віковими традиціями українського народу і, власне, з конституційним принципом верховенства права. Особливо це стосується свободи й гідності людини, а також сфери сім'ї та суспільної моралі, які знецінюються та руйнуються в Україні під прикриттям не завжди однозначних понять, зокрема таких, як толерантність, рівність, свобода, дискримінація та ін.

С. Сунегін слушно зауважує, що в умовах глобального поширення ліберальної ідеології суспільного життя, тенденція до тотальної автономізації змісту всіх соціальних регуляторів, що виявляється у масовому поширенні серед громадян переконання, згідно з яким право, мораль і релігія повинні підпорядковуватися негайним особистим інтересам та бажанням індивідів.

Якщо вчасно це не усвідомити, катастрофічні наслідки ліберальної глобалізації та породженої нею руйнації нормативності соціального порядку внаслідок порушення цілісності об'єктивно-суб'єктивних засад розвитку та функціонування людини і суспільства, можуть поставити під питання навіть саме людське життя на планеті Земля, на необхідності збереження якого постійно акцентують увагу апологети глобального ліберально-демократичного порядку⁶.

З огляду на те, що джерелом виникнення світських норм залишаються звичаї, традиції, мораль, то задля запобігання соціального хаосу професор В. Костицький пропонує просте вирішення проблеми: наші права мають межу, яка знаходиться там, де починаються права інших осіб. З огляду на це норма-санкція, норма-кара не спроможна забезпечити ідеальний

правопорядок. Тільки моральний зміст права може бути основою правопорядку. Аморальний закон приречений на суспільний негативізм, громадський осуд; він не виконує однієї з основних функцій права — не формує правового порядку⁷.

На законодавчому рівні питання моралі регулюється законом України «Про захист суспільної моралі», що встановлює правові основи захисту суспільства від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль. У статті 1 даного закону суспільна мораль визначає як система етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість⁸.

Утім у державі відбувається чимало деструктивних явищ, що йдуть всупереч уявленням про мораль і які спричинені саме спонуканнями до толерантності. Як приклад слід згадати так звані марші рівності ЛГБТІ, демонстрація секс-працівниць з вимогою легалізувати проституцію як вид підприємницької діяльності і т. і.

Здавалося б, захист суспільної моралі має забезпечити узгодженість законодавства України із такими соціальними регуляторами, як звичаї, традиції тощо. Водночас активно поширювана у світі ідеологія лібералізму поряд з ідеєю толерантності руйнує сформоване у суспільстві сприйняття своєї сутності, тотожності й цінності.

З огляду на вказане правовою межею для толерантності можна назвати систему моральних норм, що сприймаються і діють у даному суспільстві.

Говорячи власне про правові межі, важливо наголосити на зміні акцентів у розумінні права сучасною наукою з позитивістського його розуміння на природне.

Аналіз філософсько-правової думки надав змогу українським вченим виділити два підходи до розуміння природного права і його співвідношення з позитивним, а саме: 1) як сукупність апіорних моральних вимог, пропонованих до позитивного права, як критичну інстанцію, що дає моральну оцінку

позитивного права з погляду його справедливості або несправедливості (Платон, І. Кант); 2) як необхідну і незмінну основу чинного законодавства, що не існує поза ним; тут природно-правові принципи визначалися всередині чинного права, що мислилося як ідея права, яка реалізується в історії (Арістотель, Г. Гегель)⁹.

У 2010 р. С. Рабінович представив свою фундаментальну працю «Природно-правові підходи в юридичному регулюванні»¹⁰, де широко і всебічно підійшов до вивчення нових сучасних концепцій у праві. Вчений глибоко розглянув природно-правову парадигму в її зв'язку з юридичною практикою, де предметом вивчення стали засновані на природно-правовій парадигмі різноманітні світоглядно-методологічні та юридико-прикладні підходи, способи вироблення правотлумачних та правозастосовних рішень. З огляду на те, що загальна лібералізація державної юридичної політики породжує потребу в теоретичному обґрунтуванні та юридичному забезпеченні певних ідеалів, видатний вчений звертається до тих концептуальних підходів та учень, на основі яких у західноєвропейській традиції права вироблені й розробляються такі правові ідеали, як основоположні права людини, принципи верховенства права та правової держави¹¹.

Загальна Декларація прав людини 1948 року¹² закріпила такі ідеали невід'ємних прав людини виходячи з природної концепції права. Із змісту даного документу можна реконструювати певні межі здійснення цих прав, зокрема, у частині 2 статті 29 зазначається, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

Ці права належать людині від народження, а тому є природними і невідчужуваними. Вони, зокрема, стали основою при укладенні розділу II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України¹³. Природність конститу-

ційно закріплених прав є межею, яка захищає їх обмеження чи скасування шляхом втручання держави у цей процес.

О. Костенко вказує на єдине істинне джерело законів існування, називаючи його Мати-Природа, — це те, що породжує усе суще і дає йому Закони для існування, утворюючи таким чином Світопорядок, а також ту його сферу, яка називається Соціальним Порядком. У даному разі «протиприродність» означатиме, що явище у своєму існуванні порушує ті закони, які Мати-Природа дала саме для нього, а не закони, за якими мають існувати інші явища¹⁴.

З огляду на вказане вище ще одним критерієм-межею від посягань законодавчої толерантності слід назвати природність. Зокрема, ознаки природності закладені у змісті конституційного принципу верховенства права, на якому має будуватися уся правотворча діяльність владних органів.

Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства¹⁵.

Зазначені імперативи формувалися природно і сприймалися людством як норма суспільного життя.

Всупереч цьому, експерти спостерігають принаймні декілька практик, які викликають різке суспільне неприйняття на пострадянському просторі, але які активно впроваджуються у зарубіжній Європі, що впливають із сучасної системи європейських цінностей, серед яких розмивання традиційної сім'ї (зокрема, ювенальна юстиція, одностатеві шлюби), терпимість до пропаганди гомосексуалізму, легалізація «легких наркотиків тощо»¹⁶. Усе вказане прикривається, зокрема, темою терпимості і так званої «рівності» щодо прав і обов'язків, яка, згідно позиції правознавців, не означає «однакові права та обов'язки» і не передбачає створення певним особам чи групам осіб яких-небудь привілеїв, що дозволяли б порушувати закон¹⁷.

Так звана толерантність намагається нівелювати уявлення про суспільну мораль та її природність шляхом легітимації тих

явищ, які мають очевидні шкідливі наслідки для усього суспільства (наприклад, гомосексуалізм, легалізація проституції тощо), і назвати їх нормою і мірилом у суспільному житті. Позитивна толерантність мала б принести мир і злагоду у суспільство, а не спричиняти гострий суспільний резонанс і конфлікт.

В українській юридичній науці з'являються перші, хоча й не обгрунтовані, спроби розширити основний каталог природних прав людини неприродними явищами. Зокрема, право на сексуальну орієнтацію пропонується розглядати як право нового покоління, що потребує подальшої регламентації в законодавстві України, при цьому наголошується, що гомосексуальна та бісексуальна орієнтація становлять варіанти нормативної сексуальності людини¹⁸.

Водночас з боку державної влади також спостерігається послідовне, цілеспрямоване знищення суспільної моралі шляхом розмивання межі між природними і неприродними явищами. Ось як приблизно це відбувається останніми роками:

– якщо до грудня 2010 р. в Україні діяло окреме Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, то до теперішнього часу сімейна політика залишалася поза пріоритетними напрямками Уряду.

– Постановою Кабміну від 27 травня 2015 р. № 333 ліквідовано Національну експертну комісію з питань захисту суспільної моралі, яка покликана була здійснювати контроль за дотриманням законодавства у сфері захисту суспільної моралі. Нині ця сфера залишилася без захисту;

– Конституційна комісія під тиском європейської толерантності у проекті Розділу II Конституції України, підготовленою Робочою групою з прав людини станом на 15 липня 2015 р., видаляє терміни «чоловік» і «жінка» стосовно визначення шлюбу, як це нині закріплено у ст. 51 чинної Конституції України¹⁹. Це означає, що шлюбом може вважатися не згода чоловіка і жінки, а згода просто двох осіб, не залежно від статі;

– категорію прав людини штучно позбавляють споконвічного природного характеру і цінності, що має бути невідчужу-

ваним. Зокрема, додаток до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р.»²⁰, підписаний А. Яценюком, спотворює розуміння гендерної рівності як рівних прав і можливостей чоловіка і жінки, і вводить до правового поля її інший її прихований зміст і сенс як абсолютної рівності відповідно до сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності. Ось лише деякі положення цього документу: у п. 62.1 передбачено розроблення та підготовки спецкурсу за напрямом «інтерсексуальність»; у п. 105.6 — розроблення законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар; у п. 105.7 — передбачається усунення дискримінаційних заборон щодо усиновлення дітей, зокрема ВІЛ-позитивними людьми, людьми з інвалідністю та трансгендерними людьми; у п. 105.8 — розроблення проекту Порядку здійснення заміни офіційних документів особам, яким встановлено клінічний діагноз «транссексуальність» і т. ін.;

— у листопаді 2015 р. до ст. 2-1 Кодексу законів про працю України були внесені поправки, відповідно до яких забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці за ознакою гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації, що анулює будь-які уявлення про професійну етику;

— запроваджується система ювенальної юстиції, що засновується не на традиційній сімейній ієрархії, а на безумовному пріоритеті інтересів дитини перед дорослими, у тому числі батьками. Тенденція поступового витіснення батьківської заборони як виховного та педагогічного засобу набуває все більшої популярності у ліберальному суспільстві²¹;

— у систему освіти впроваджується гендерна стратегія, що закладає такі засади для експертизи шкільних підручників («Освіта: гендерний вимір-2021»²², Положення про експертизу підручників²³ та Критеріїв експертизи шкільних підручників)²⁴, які виховуватимуть у некритичного дитячого мислення і психіки так звану толерантність по відношенню до сексуальних меншин, їх способу життя та різних моделей сім'ї, тобто одно-

статевих пар, знецінюватиму все природне і традиційне для українського суспільства тощо.

Поряд із цим відбувається зазіхання, так би мовити, на святе-святих — статеве виховання дітей з самого народження. Активно впроваджуються «сексуальні права дітей», які вже розроблено як європейський стандарт Всесвітньою організацією охорони здоров'я²⁵;

— відбуваються спроби легалізувати проституцію як вид підприємницької діяльності²⁶, чим цілком знецінюються такі природно-етичні поняття, як любов і вірність, розуміння сім'ї як суспільної цінності; узаконюється ставлення до людини як до товару тощо.

І виправдовуються такі зазіхання так званим принципом толерантності, в якому прибічники лібералізму вбачають свого роду інструмент для «досягнення миру, що сприяє переходу від культури війни до культури миру». Цей принцип передбачає надання іншим їх право жити відповідно до власного світогляду і іноді нас навіть намагаються переконати, що толерантність є об'єктивною потребою сучасного українського суспільства²⁷.

Саме через призму так званої «толерантності» відбувається необґрунтоване розширення основного переліку невід'ємних прав людини, які називають «новими правами», які пропонуються як ідеологічне підґрунтя для правових реформ у державі.

На перший погляд, толерантність демонструє певну небайдужість до існуючих відмінностей і намагається їх усіляко захистити на законодавчому рівні, з іншої — очевидно є повна байдужість до їх наслідків для людини та суспільства, і навіть більше — це перетворюється у неадекватне сприйняття реальності, наукових даних і тягне за собою перекручування інформації.

Вказані явища є аномалією у праві, під якою ми розуміємо негативне явище правового дисбалансу, що порушує корисну міру й загальноприйняті стандарти у сфері права, зокрема, основоположних прав людини, нівелюючи гармонійну єдність різноманітних природних проявів права та інтересу, спотворю-

ючи, таким чином, сформоване історично (споконвічне) розуміння суспільної моралі²⁸.

У зв'язку з цим О. Костенко говорить про ідею протиприродності як кореня соціальних паталогій. З принципу соціального натуралізму, — пише вчений, — випливає, що універсальним критерієм для діагностування соціальних паталогій є критерій протиприродності: усе те, що є протиприродним, є соціальною паталогією, тобто є злом²⁹.

Отже, можна зробити висновок про те, що межа будь-якого явища покликаний захистити від неприродності його функцій та призначення, відділити добро від зла, мораль від аморальності тощо. Щодо природних прав людини правова межа слугує гарантією їх захисту шляхом чіткого визначення їх змісту та обсягу.

Чітко визначені правом межі захищають внутрішній порядок речей у суспільстві. Такими межами можна названі обґрунтовані вище і реконструйовані із законодавства критерії моральності та природності.

1. *Шайгородський Ю.* Суспільна мораль як система цінностей // Правові засади захисту особистісних цінностей та суспільної моралі: зб-к нормативних актів України / Уклад.: Ю. Ж. Шайгородський, К. П. Меркотан. Київ: Укр. центр політ. менеджменту, 2007. С. 9.
2. *Козловець М. А.* Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації : монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 449.
3. *Словник української мови.* Український тлумачний словник (1970-1980): онлайн-версія в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua/s/rubizh>
4. *Приватне життя і поліція* — Концептуальні підходи. Теорія та практика / відп. ред. Римаренко Ю. І. Київ: КНТ, 2006. 740 с. URL: https://pidruchniki.com/19240701/pravo/klasifikatsiya_mezhi_zdiysnennya_prav_lyudini
5. *Костицький В. В.* Норма права як соціальний феномен: теолого-соціологічне праворозуміння // Соціологія права: науково-практичний журнал. 2015. № 3-4 (14-15). С. 6.
6. *Сунегін С. О.* Право, мораль і релігія як соціальні регулятори: об'єктивний та суб'єктивний виміри // Правова держава. Вип. 28. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. С. 161.
7. *Костицький В. В.* Цит. праця. С. 7.
8. *Про захист суспільної моралі:* Закон України від 20 листопада 2003 р. № 1296-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>
9. *Максимов С.* Природне і позитивне право як елементи правової реальності //

Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / Відп. ред. Ю. І. Рима-ренко, Ч. Ю. Кондратьєва та ін. Київ: Ін Юре, 2003. С. 892. **10.** *Рабінович С. П.* Природно-правові підходи в юридичному регулюванні: монографія. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 576 с. **11.** Там само. С. 5. **12.** *Всеобщая декларация прав человека*: Принята и провозглашена в Резолюции 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН 10 декабря 1948 г. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 **13.** *Шемшученко Ю. С.* Права людини // Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2012. С. 689. **14.** *Костенко О. М.* Культура і закон — у протидії злу: монографія. Київ: Атіка, 2008. С. 6-7. **15.** *Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 02 листопада 2004 р. по справі № 1-33/2004 за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання).* URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>. **16.** *Трачук Ю.* Європейські цінності — это вовсе не «баварское пиво» и «французские круассаны» // Информационное агентство REX. URL: <http://www.iarex.ru/society/41514.html>. **17.** *Богинич О. Л.* Реалізація принципу рівності в сучасних реаліях // Принцип рівності у праві: теорія і практика: монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко. Київ: Юрид. думка, 2014. С. 198. **18.** *Товпеко Я. К.* Реалізація конституційно-правових норм про права людини щодо сексуальних меншин: порівняльно-правове дослідження: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2017. С. 5. **19.** *Проект Розділу II Конституції України, підготовлений Робочою групою з прав людини станом на 15 липня 2015 р.* // Конституційна комісія: офіційний сайт. URL: <http://constitution.gov.ua/work/item/id/9>. **20.** *Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р.:* Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1393-р. від 23.11.2015 р. // Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248740679>. **21.** *Сунегін С. О.* Моральні засади принципу рівності у праві в контексті практичної реалізації // Принцип рівності у праві: теорія і практика: монографія / Передмова акад. НАН України Ю. С. Шемшученка; за заг. ред. Н. М. Оніщенко. Київ: Юрид. думка, 2014. С. 252-279. **22.** *Урядовий Комітет схвалив Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти від 17.01.2018 р.* URL: <https://genderindetail.org.ua/news/uryadoviy-komitet-shvaliv-strategiyu-vprovadzhennya-gendernoi-rivnosti-u-sferi-osviti-134328.html> **23.** *Положення про експертизу підручників (на паперових носіях).* URL: <https://goo.gl/8ozSAJ> **24.** *Крутепії експертизи шкільних підручників.* URL: <https://goo.gl/VHnV1v> **25.** *Standards for Sexuality Education in Europe: A framework*

for policy makers, educational and health authorities and specialists. Federal Centre for Health Education, BZgA Cologne 2010 // World Health organizations. URL: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/sexual-and-reproductive-health/news/news/2010/12/standards-for-sexuality-education-in-europe-start-their-way-to-countries-of-eastern-europe-and-central-asia>; https://www.oif.ac.at/fileadmin/OEIF/andere_Publikationen/WHO_BZgA_Standards.pdf **26.** *Про регулювання проституції та діяльності секс-закладів*: проект Закону України № 3139 від 18.09.2015 р. // Верховна Рада України: Офіційний веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56559. **27.** *Товпеко Я. К.* Значення принципу толерантності для реалізації прав і свобод людини та громадянина // *Правова держава*. Вип. 6. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. С. 503, 507. **28.** *Львова О. О.* «Нові права» людини як аномалія права // *Правова держава*. Вип. 24. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. С. 106. **29.** *Костенко О. М.* Цит. праця. С. 28, 137.

Lyova Olena. Borders of tolerance of Ukrainian laws: analytical and legal section

The article explores the problems of borders in Ukrainian laws, which should not be achieved by tolerance. In particular, it is emphasized that the boundaries established for human rights are designed to protect them from unnaturalness, to separate good from evil, morality from immorality and the like. Clearly defined by the law limits protect the internal order of things in society and their purpose.

The need to establish legal boundaries may arise in order to guarantee and protect the subjects of social relations. As far as the limits of human rights are concerned, they are identified in legal literature with their limitations and understood by them the totality of all phenomena that outline the content and scope of human rights. In view of this, it is noted that the boundaries protect the internal order of things and their appointment from external interference of things of another kind.

Today, the problem of moral imperatives in the system of human rights is very acute in view of such stories of domestic legislation that contradict the nature of things, with the age-old traditions of the Ukrainian people, with the constitutional principle of the rule of law. This is especially true of the freedom and dignity of the person, the sphere of the family and social morality, which are devalued in Ukraine under the guise of unambiguous concepts, such as tolerance, equality, freedom, discrimination, etc.

At the legislative level, issues of morality are regulated by the Law of Ukraine «On the Protection of Public Morality», which establishes the legal framework for protecting society against the proliferation of products, which

adversely affects public morality. At the same time, the ideology of liberalism actively spreading in the world, along with the idea of tolerance, destroys the perception of its essence, identity and value formed in society.

Given the legal limit for tolerance, the author calls the system of moral norms that are perceived and operate in this society.

Speaking about the legal limits it is important to emphasize the shift in the emphasis in understanding the right of modern science from the positivist understanding of it to the natural. In view of this, one more frontier of encroachment on tolerance is naturalness. In particular, the signs of naturalness are enshrined in the content of the constitutional principle of the rule of law, on which all law-making activities of the authorities should be built.

One of the manifestations of the rule of law is that the law is not limited only to legislation as one of its forms, but also includes other social regulators, in particular, norms of morality, traditions, customs, etc., which are legitimate by society and are conditioned by the historically achieved cultural level of society. These imperatives were formed naturally and perceived by mankind as a norm of social life.

Precisely because of the so-called «tolerance» prism there is an unjustified extension of the basic list of inalienable human rights called «new rights», which are proposed as an ideological basis for legal reforms in the state.

Such limits in the article are investigated and reconstructed from the current legislation and their criteria are morality and naturalness. In particular, the article carries out a critical analysis of legislative novels through the prism of tolerance, encroaching on these criteria.

Keywords: rule of law, morals, naturalness, unnaturalness, natural law, tolerance.

УДК 340.1

С. О. СУНЄГІН

ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ ЦІННІСНОЇ ПАРАДИГМИ ЛІБЕРАЛІЗМУ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

На загальнотеоретичному рівні досліджуються основні проблеми розвитку сучасної правової ідеології, основу якої становить лібералізм. Робиться висновок, що будь-яке суспільство в умовах всеохоплюючого панування ліберальної правової ідеології поступово атомізується та перетворю-

© СУНЄГІН Сергій Олександрович — кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України